

Wang Fanxi

Den kinesiska kulturrevolutionen

1967 och 1974

[Den första av de två följande artiklarna handlar om kulturrevolutionens höjdpunkt och den andra om dess slutskede. Wang Fanxi är en känd kinesisk trotskist, som nog är mest känd för sin självbiografi som finns i engelsk översättning (av Gregor Benton): *Chinese Revolutionary, Memoirs 1919-1949*. Båda artiklarna ingår som bilagor till boken *Mao Zedong Thought*.]

Om den ”stora proletära kulturrevolutionen”

1967

1967 publicerade Wang Fanxi en pamflett i Hongkong där han presenterade sin analys av kulturrevolutionen. Vid den tiden var världen förvirrad av de Röda gardena och den maoistiska ideologin. Europeiska maoister och till och med vissa kristna grupper såg kulturrevolutionen som ett uttryck för möjligheten att förändra människans natur i riktning mot större frihet och gemenskap. Västerländska politiker såg den som en uppmaning till världsrevolution, och även sovjetiska ledare kände sig hotade. Wangs essä, som här är redigerad och förkortad, innehåller en insiktsfull och framsynt analys som gradvis kom att delas av många kommentatorer: att kulturrevolutionen både var en maktkamp mellan olika ledarskapsfraktioner och ett utbrott av folkligt missnöje. Hans förutsägelse om ett närmande till USA uppfylldes också efter Nixons besök i Peking 1972. Till skillnad från akademiska kommentatorer trodde Wang dock att kulturrevolutionen kunde fördjupas och omvandlas ytterligare och kanske bli startpunkten för en äkta revolution i Kina: en dröm som inte förverkligades. (Ur ett manuskript i Greg Bentons, arkiv.).

Greg Benton

De röda gardena är det mest förbryllande av många förbryllande saker med kulturrevolutionen. I det kinesiska kommunistpartiet (KKP) är Mao fortfarande den mäktigaste ledaren. Hans kontroll över partiet, den administrativa apparaten, armén och polisen (öppen eller hemlig) är inte mindre än Stalins på 1930-talet, och kanske till och med större. Men Stalin använde den hemliga polisen för att eliminera oppositionen i partiet, armén och administrationen. Varför gör inte Mao, som är mer respekterad, mäktigare och mer etablerad, samma sak för att ta itu med Liu Shaoqi, Deng Xiaoping och deras anhängare? Varför måste han uppvigla ungdomar och ge dem befogenhet att göra uppror, vilket leder till omvälvningar i hela landet?

Denna fråga förbryllar Kina-observatörerna, som kallar rödgardisternas rörelse för en gåta insvept i kulturrevolutionens mysterium. Eftersom de inte kan lösa mysteriet säger de att Mao är sjuk och har förlorat sin omdömesförmåga, vissa säger till och med att han är död och att den person som visar sig vid Himmelska fridens port [Tiananmen] är en bedragare, manipulerad av sin fru Jiang Qing och Lin Biao,¹ arméchefen; andra säger att han har epileptiska anfall

---

¹ Jiang Qing (1914–91) var Maos tredje fru och medlem av ”Fyrklövern”. Lin Biao (1907–71) var en hög militär ledare i den kinesiska revolutionen som på 1960-talet spelade en avgörande roll för att stärka Maokulten. Han var Maos utsedda efterträdare från 1969 fram till sin död i en flygolycka, efter ett påstått misslyckat kupp försök mot Mao.

och bara litar på Jiang och Lin. I verkligheten är dock Rödgardisterna lätta att förklara och helt i linje med Maos tänkande.

Det andliga livet för unga människor under det kommunistiska styret är ”frustrerande, hopplöst och tomt”. Det är ett oundvikligt resultat av KKP:s byråkratiska styre. Rödgardisternas rörelse är ett uttryck för missnöje med detta styre och dess politik gentemot unga människor.

Som ung ledde Mao studentrörelser och han har en djup förståelse för ungdomar. Han är också en briljant taktiker, skicklig på att manipulera motståndare utan hänsyn till principer. När han såg att partiet och administrationen hade tagits över av hans motståndare vände han sig till ungdomarna och riktade deras missnöje mot sina motståndare, kapitalisterna. Ilska som kunde ha riktats mot honom avleds mot byråkratin, korrruptionen och den kapitalistiska degenerationen, med honom som den store styrmannen. Han kan krossa Liu-Deng-klicken² och stärka sitt eget absoluta styre. Den massrörelse han har skapat genomför revolutionen, samtidigt som den prövar en ny grupp kadrer som är blint lojala mot honom. Med den kan han ersätta de gamla korrupta kadreerna och förhindra att nästa generation slår in på den revisionistiska vägen.

För att uppnå sitt mål fördömer han idén att ”hjältemodiga fäder har hjältemodiga söner och reaktionära fäder har latmaskar” som en ”reaktionär teori om härstamning” och ett sätt att undertrycka ungdomar.³

Ungdomen i Kina kan delas in i tre kategorier: (a) barn till arbetare och bönder, som utgör majoriteten; (b) barn till ”dåliga familjer”,⁴ som är färre till antalet; och (c) barn till ”hjältar och stora män och kvinnor”, som är den minsta gruppen. Den andra gruppen är minst lycklig och mest missnöjd. De har inget att förlora och allt att vinna. Tidigare var de förtvivlade, men nu visar sig ordförande Mao stå på deras sida. Han motsätter sig förtrycket av dem och skyller det på makthavarna i partiet och staten. Han uppmanar dem att göra uppror, ta makten och avsätta ”den lilla skaran”. Deras entusiasm ”når himlen”. De lovar att ”försvara ordförande Mao till döds” och att ”störta dem som har slagit in på den kapitalistiska vägen”.

Få av de som har haft möjlighet att gå i skolan tillhör den andra kategorin. De flesta studenter och röda gardister är inte heller avkomma till hjältar och stora män och kvinnor, en grupp vars medlemmar har uppmanats av centralkommitténs grupp för kulturrevolutionen att inte bli ledare för rödgardisternas organisationer. De flesta rödgardister tillhör den första kategorin, barn till arbetare, bönder och vanliga stadsbor. De är missnöjda med status quo, de motsätter sig byråkratin och de är arga på grund av sina egna och sina föräldrars erfarenheter. Även de kan hetsas upp och inspireras av Maos slagord.

Många utländska observatörer jämför Maos rödgardister med Hitlers ungdomsförbund. Det finns naturligtvis grundläggande skillnader mellan de två, men de har åtminstone en sak gemensamt: i båda fallen utnyttjar en grupp makthavare ungdomars missnöje för att attackera den härskande klassen och systemet. Genom att väcka revolutionens spöke och yttra högt travande slagord mobiliserar de ungdomar för att attackera oppositionen inom den härskande klassen såväl som äkta revolutionärer. Hitler utnyttjade ungdomars missnöje med kapitalismen för att ”göra revolution” i syfte att försvara kapitalismen. Mao utnyttjade ungdomarnas missnöje med KKP:s byråkratiska styre för att ”göra revolution” i syfte att försvara det byrå-

² Liu Shaoqi och Deng Xiaoping var anhängare av en mer ortodox politik och klassificerades under kulturrevolutionen som kapitalistiska vägförare.

³ Teorin att endast barn till ”revolutionära hjältar” kunde vara revolutionärer, kritiserades under kulturrevolutionen för att den tillät kadreernas barn att åtnjuta privilegier.

⁴ ”Dåliga familjer” var familjer till jordägare, rika bönder, kontrarevolutionärer, ”dåliga element”, ”högeranhängare” och ”kapitalister”.

kratiska styret.

Hitlers "revolution" skiljer sig från Maos i fråga om klasskaraktär, men båda utnyttjar ungdomarna av liknande skäl. De djupa motsättningarna mellan den härskande klassen och folket, särskilt ungdomarna, är i stort sett desamma i båda fallen.

I "normala" kapitalistiska länder hanteras kriser inom det härskande systemet i parlamentet. Men när kapitalismen går in i ett "onormalt" skede, kan kriserna inte längre hanteras med hjälp av parlamentariska strider, och fascism eller andra "revolutionära" medel för att bevara det kapitalistiska systemet dyker upp. När det kommunistiska styret fungerar normalt, löses på samma sätt problem med hjälp av demokratisk centralism. Detta händer ständigt under Lenins tid. Men när situationen blir onormal, dvs när partiet och staten blir alltmer degenererade, fungerar inte längre de gamla sätten att lösa problem och "nödåtgärder" vidtas. I kommunistiska system används två olika slags nödgärder: den ena är stalinistisk – säkerhetspolisen och domstolarna används för att döda människor i stor skala; den andra är Maos, som förlitar sig på massmobiliseringar kompletterade med stalinistiska metoder. Den förra är en konspiration av ett fåtal, den senare en öppen konspiration av många.

Stalin och Mao använder olika metoder för att lösa problem, delvis på grund av sina olika personligheter, men främst för att de har olika roller och innehar olika positioner. Mao är säker (kanske övermodig) på sin auktoritet och ställning, och verkar tro att det inte skulle tjäna något pedagogiskt eller annat syfte att använda "organisatoriska taktiker" eller andra konspiratoriska medel för att eliminera sina fiender (som dominerar i partiet och administrationen). Därför har han beslutat sig för att mobilisera miljontals unga människor för att utöva "stor demokrati" och "kämpa, kritisera och omvandla" i syfte att krossa sina motståndare och utbilda nya kadrer som är vaccinerade mot "revisionism". Han vet att detta kommer att leda till omfattande motstånd och oroligheter, men han är övertygad om att allt kommer att gå enligt plan.

Maos första mål är att avleda folkets missnöje. Kommer rödgardiströrelsen att minska missnöjet, särskilt bland studenterna? Kommer de Röda garderna att attackera "den handfulla makthavaren som har slagit in på den kapitalistiska vägen" och stödja Mao?

Kanske, men bara tillfälligt. Mao har alltid varit anklagaren och aldrig den anklagade. Om han vinner kommer han att överösa sina rivaler med alla möjliga anklagelser och göra dem till syndabockar. Men om "folkets ögon är klara och skarpa" kommer ingen diktator någonsin att kunna lura dem. Segrar talar sitt tydliga språk, men det är viktigt att fråga sig hur de har uppnått och vad de egentligen representerar. Om de endast har vunnits med lögn och vapenmakt, och om samma metoder används mot både fiender och anhängare, är det osannolikt att Mao kommer att hitta syndabockar att offra till "folkets gud". Segrar av detta slag kommer att öka missnöjet och så småningom rikta det mot Mao själv.

Maos andra mål är att använda massrörelsen för att besegra sina motståndare i partiet, ena partiet och nationen kring Mao Zedongs tänkande och bringa allt under sin personliga kontroll, samt utbilda en ny generation kadrer som är immuna mot "revisionism" och byråkratism.

Kan dessa mål uppnås? KKP:s ideologi har under de senaste tjugo åren alltid haft Mao Zedongs tänkande som sitt enande centrum, och Mao har alltid behållit kontrollen över partiet. Mao var dock missnöjd med graden av enighet och kontroll, särskilt under de senaste åren, då de har utsatts för allvarliga utmaningar. Hur absolut måste enigheten och kontrollen vara för att Mao ska vara nöjd? Tydligt mer än i det stalinistiska Ryssland och till och med i Hitlers Tyskland. Han vill att varje ord han yttrar ska vara en högsta instruktion och absolut sanning. Han vill att hans Lilla röda citatbok ska fungera som en källa till magiska besvär-

jelser och ersätta hela den mänskliga kunskapen, nuvarande och tidigare, som encyklopedi för den proletära kulturen. Han kallar alla andra böcker feodala eller kapitalistiska och bränner dem, och han förföljer alla som är bevandrade i litteratur, historia, filosofi eller konst.

Han kommer dock aldrig att uppnå den enhet och kontroll han eftersträvar. Auktoritet och motstånd kommer alltid att kämpa om herraväldet. Den nya kollektivismen kan inte undgå att inkludera individualism. Det kinesiska folket har på senare tid blivit mer upplyst, och kinesiska intellektuella har omfamnat vetenskap och demokrati. Trots den ogynnsamma trenden kommer socialismen att ersätta kapitalismen och den demokratiska kommunismen att ersätta den polisstyrda kommunismen. Så Maos ambition, som överträffar Qin Shi Huangdis⁵ och Stalins, kommer att visa sig vara inget annat än en otidsenlig illusion, även om den tillfälligt lyckas förmedla en bild av enighet och kontroll.

När det gäller frågan om Mao kan använda de Röda gardena för att skapa en ny kader-generation som är immun mot ”revisionism” och byråkratism, skulle jag svara följande. Ja, han kan skapa en ny generation, men hans kadrer kommer inte att vara immuna mot ”revisionism” och byråkratism. Jag har förklarat varför på annat håll. Här ska jag bara säga detta: Om vi inte väljer en permanent revolution, ger upp den reaktionära idén om socialism i ett land och ser den kinesiska revolutionen som en gnista för revolutioner i andra delar av världen, både de utvecklade och de underutvecklade, kommer det fattiga, tomma Kina aldrig att kunna förhindra ”revisionism” och byråkratism.

Under Maos politik med ”kommunism i ett land” kommer de flesta av de nya kadreerna som valts ut bland de Röda gardena att urarta snabbare än de gamla, som åtminstone genomgick en lång period av verklig kamp snarare än en iscensatt revolution. De Röda gardena gjorde sin långa marsch med tåg, med hjälp av gratisbiljetter, och har odlats på ett konstgjort sätt under Maos kulturrevolution.

Vilka klassintressen tjänar kulturrevolutionen? I Stalins fall är det uppenbart vilka intressen han tjänade. Han representerade de konservativa centristerens intressen inom den byråkratiska kasten. Han attackerade först vänstern, sedan högern, för att skydda byråkratins intressen och den sociala bas som den hade bemäktigat sig – systemet med statlig äganderätt.

Mao representerar också byråkraternas intressen, men hans hållning skiljer sig något från Stalins. Mao verkar vid första anblicken representera den styrande byråkratins vänsterflygel, och kulturrevolutionen verkar vara riktad mot en kinesisk motsvarighet till högerflygeln i SUKP under Stalins tid. Är detta verkligen fallet? Nej, ty sedan omkring 1930, när KKP uteslöt sin vänsteropposition, har det inte längre haft någon verklig vänsterflygel (åtminstone inte i toppen). Sedan 1930 har alla KKP:s interna strider – mellan Mao och Wang Ming, Mao och Zhang Guotao eller Mao och Liu Shaoqi – handlat om taktik och till och med personliga intressen och sällan om revolutionära principer. Dessa strider har varit ett resultat av skillnader inom den stalinistiska skolan, mellan dess höger och dess vänster, som båda är centriska, precis som Stalin var.

KKP har sedan länge dominerats av stalinismen, och påverkades naturligtvis av detta ständiga pendlande fram och tillbaka. Varje pendling ledde till en förändring inom partiet och en åtföljande kamp mellan anhängare av den gamla linjen och den nya. Under dessa strider har Mao inte alltid stått på vänsterkanten. Men oftast har han gjort det – till exempel vägrade han att backa i frågan om att ta makten med våld eller att förena sig med bourgeoisin.

Mao är alltså en efterföljare till den stalinistiska vänsterflygeln. Han omfamnade särskilt stalinismen från slutet av 1930-talet, inklusive politisk och ekonomisk äventyrspolitik,

---

⁵ Qin Shi Huangdi (259 - 210 f.Kr.) var kinesisk kejsare och grundare av Qindynastin och påbörjade bygget av den kinesiska muren. Mao refererade ofta positivt till Qin Shi Huangdi. Ö anm.

trångsynt sekterism (klädd i ultravänsterklyshor), auktoritär byråkratism och bonapartism. Den stalinistiska vänsterflygeln är naturligtvis inte likvärdig med en marxistisk vänsterflygel.

Vid många tillfällen – 1928, i frågan om en konstituerande församling för Kina; 1930, i fråga om kollektiviseringen av den ryska landsbygden; och i början av 1930-talet, i frågan om huruvida man skulle bilda en enhetsfront med socialdemokraterna i Tyskland – verkade Stalin stå på ”vänsterkanten”, men i själva verket stod han på ”högerkanten”, eftersom hans politik fördröjde revolutionen.

Detsamma gäller Mao och hans klick. Bland dem som motsätter sig Mao från ”höger” finns några (särskilt de som konsekvent har stött den stalinistiska positionen) som stöder en linje med långvarigt samarbete med kapitalisterna. En annan grupp, som är mycket stor, har dock rötterna i massorna (denna grupp inkluderar några i partiets topp). Dessa människor är inte associerade med stalinismen och kan faktiskt vara ”vänster”. Deras förslag kan mycket väl ligga i den proletära revolutionens intresse i Kina och världen. Mao, en ”vänsterist” i förhållande till den första typen av anti-maoister, är höger i förhållande till den andra. Liksom Stalin är han en ”centristisk byråkrat”. Hans kulturrevolution liknar Stalins kamp ”mot högern” i det att den, trots sina ”antikapitalistiska” bibetydelser, inte tjänar arbetarnas intressen. Istället tjänar den byråkraternas intressen.

Vissa hävdar att kulturrevolutionen utgör ett angrepp på byråkraterna, eftersom den mobiliserar miljontals människor för att ta makten. Detta är sant, och det är det som skiljer Mao från Stalin. Skillnaden är dock inte fundamental. Kulturrevolutionen skiljer sig i form från Stalins mobiliseringar, men båda är i grunden utformade för att skydda byråkraternas intressen – mer uppenbart i Stalins fall än i Maos, vars verkliga mål är bättre dolt av falska yttre tecken.

De få små skillnader som finns kan förklaras med varje ledares förhållande till byråkratin. Stalin representerade dess mer konservativa del. Inom landet ger dess medlemmar gång på gång efter för kapitalistiska påtryckningar och slår i panik tillbaka endast som en sista utväg. Utanför landet ger de efter för imperialistiska påtryckningar, vilket är anledningen till att de har övergett världsrevolutionen. De byråkrater som Mao representerar verkar vara mer radikala. Deras inrikes- och utrikespolitik verkar vara extremt vänsterorienterad och kompromisslös. Under fientligt tryck, både hemma och utomlands, har Mao inte visat någon benägenhet att backa. Tvärtom blir han ännu mer militant. Betyder detta att maoisterna är en revolutionär del av KKP:s härskande kast?

Jag tror inte det. Centristiska krafter svänger per definition från höger till vänster och tillbaka igen. Från slutet av 1920-talet fram till sin död var Stalin konsekvent ”höger”: han kompromissade med imperialisterna och förrådde världsrevolutionen. Ibland svängde han dock ”åt vänster”, till exempel under den tredje perioden (1929–33),⁶ när han använde terroristiska metoder för att eliminera de rika bönderna hemma och trots sin isolering beslutade sig för att bekämpa imperialismen utomlands. Denna ”vänsterpolitik” bidrog till att Hitler kom till makten i Tyskland och stärkte reaktionen över hela världen, vilket tvingade Stalin att svänga tillbaka dramatiskt åt höger 1935, när han antog folkfrontsstrategin.

Maos nuvarande politik, både hemma och utomlands, motsvarar mer eller mindre Stalins tredje period. Den är raka motsatsen till folkdemokratins reaktionära politik. Den kommer att möta nya, hårdare slag och kommer troligen att svänga åt höger igen och slutligen underkasta

---

⁶ Den tredje perioden tillkännagavs vid Kominterns sjätte kongress 1928, efter den första perioden av revolutionär uppgång och arbetarklassens nederlag efter första världskriget och den andra perioden av kapitalistisk konsolidering på 1920-talet. Den tredje perioden skulle bli en period av kapitalistiskt sammanbrott och möjlighet till proletär revolution.

sig imperialisterna, särskilt amerikanerna. Dagens ultravänsterpolitik är resultatet av gårdagens ultrahögerpolitik och kan svänga tillbaka igen i morgon.

Det finns bara ett sätt att bryta denna centristiska kedja av orsaker och konsekvenser, och det är att utnyttja den möjlighet som dagens ultravänsterlinje skapar för att förvandla Maos falska revolution till en verklig revolution, så att proletär demokrati segrar i Kina.

Kampanjen ”Kritisera Lin Biao, kritisera Konfucius” (1974)

Mao och hans anhängare i ledningen (som kallades De fyras gäng) lanserade 1973 kampanjen ”Kritisera Lin Biao, kritisera Konfucius” och som pågick fram till kort efter Maos död 1976, då ”De fyras gäng” arresterades och kulturrevolutionen äntligen avslutades. Kampanjen tog inledningsvis formen av en tolkning av den kinesiska historien och utvidgades till en attack mot Lin Biao, Maos tidigare ”näst högste befälhavare”, som hade anklagats för att ha försökt mörda Mao 1971. Wang tolkar det delvis som en nödvändig attack mot korruption och andra sociala missförhållanden, men tvivlar starkt på dess effektivitet. (Ur ett manuskript i redaktörens ägo.)

Varför har rörelserna för att kritisera Lin Biao och Konfucius kopplats samman? Lin var soldat. Enligt senare beskrivningar av denna en gång så ”nära vapendragare” till Mao ”läste han varken böcker eller tidningar och var okunnig om marxism-leninismen och Kinas forntida kultur”. Lin anklagas för att ha velat motsätta sig Maos tankar med hjälp av Konfucius’ och Mencius’ läror som en del av en komplot för att ”återupprätta kapitalismen”, men detta är uppenbart osant. Den verkliga förklaringen till kopplingen mellan Lin och Konfucius finns i Lin-fraktionens antimaoistiska program, där det står att Mao ”missbrukar det förtroende och den status som det kinesiska folket har gett honom för att gå emot historiens ström. Han har blivit en modern Qin Shi Huangdi. Han är ingen äkta marxist. Han är den största tyrannen i kinesisk historia. Han följer Mencius och Konfucius läror och använder sig av Qin Shi Huangdis metoder.”

Maoisterna anklagade alltså Lin Biao-klicken för att vara anhängare av Konfucius och tog upp frågan om Qin Shi Huangdi igen för att vända anklagelsen mot dem. Utländska Kina-bevakare har, som alltid, missförstått situationen. Så fort de hörde namnet Konfucius började de tänka på hertigen Zhou,⁷ som de förknippade med Zhou Enlai, och drog därmed slutsatsen att kampanjen mot Konfucius egentligen var riktad mot Zhou Enlai – en långsökt förklaring.

I själva verket är Mao ”en mycket tydligare anhängare av Mencius⁸ och Konfucius” än Lin Biao. Konfucianismen är en av de tre huvudkomponenterna i hans tänkande. Lin kunde kanske citera ett par fraser från Konfucius, men bara på samma sätt som en papegoja skulle kunna göra. Kritiken mot Mao i Lin-klickens program var dock en utmärkt beskrivning av Maos karaktär och beteende. Den skrevs troligen av Chen Boda, som under många decennier var Maos privata sekreterare.

Angreppet var effektivt och fick Mao att darra av ilska. Han kontrade (1) genom att förklara att Lin Biao var den verkliga konfuciusanhängaren, (2) genom att insistera på att hans marxism var djupt rotad och (3) genom att förklara att Qin Shi Huangdis aktiviteter, inklusive hans bokbränning och levande begravning av konfucianska lärda, inte var reaktionära utan

⁷ En av Konfucius ”moraliskt överlägsna män” och yngre bror till grundaren av Zhou-dynastin (1046–256 f.Kr.), Kinas längsta dynasti.

⁸ Mencius (372–289 f.Kr. eller 385–303/302 f.Kr.) var en konfuciansk filosof, näst efter Konfucius själv.

definitivt progressiva.⁹

Detta var den omedelbara orsaken till kopplingen mellan Lin och Konfucius. Men nu använder maoisterna kampanjen för att återuppta attacken mot den konfucianska familjeaffär som inleddes under den nya kulturrevolutionsen på 1910-talet. Skälen till detta är extremt komplexa, och här behandlar jag endast en aspekt: motsättningen mellan det nya systemet och det gamla tänkesättet. Kina är ett efterblivet land, även om revolutionen tog makten för tjugofem år sedan och det nya politiska systemet har gjort framsteg på vägen mot modernisering. Dess efterblivenhet är i alla avseenden, direkt och indirekt, kopplad till konfucianismen. ”Att sätta sig själv före det gemensamma intresset”, ”att sätta släktingar före främlingar”, att ta till blodsband, äktenskapsband och lokala band och den nepotism och korruption som dessa medför har sitt ursprung i den konfucianska klanteorin. Varje revolutionär regering som vill förändra samhället eller ekonomin i grunden måste sträva efter att störta den konfucianska familjeaffären. Annars kommer den att stöta på enorma svårigheter i den socialistiska uppbygget och moderniseringen av staten.

Kinas största problem, som länge varit en dödlig tumör på dess politiska kropp, är korruption. En av anledningarna till att Guomindang kollapsade så snart efter att det antijapanska kriget hade slutat var korruption. Ett av de största problemen som kommunisterna står inför är hur man ska förhindra att det återuppstår i deras nya administration. De rörelser som startats sedan det nya Kina grundades – *sanfan*, *wufan*, *siqing*¹⁰ och själva kulturrevolutionen – handlade inte bara om korruption, men korruption var ändå deras gemensamma tema. Rötterna till Maos teori om permanent revolution och hans insisterande på behovet av en ny kulturrevolution vartannat år ligger i Kinas kroniska och traditionella korruption. Även om Mao agerar i sitt eget och en liten klicks intresse inom partiet snarare än i den kinesiska revolutionens intresse, tvingas han ändå gång på gång bekämpa korruptionen inom partiet och administrationen. Annars skulle det kommunistiska styret, att döma av vad som händer med Guomindang, kunna kollapsa inom ett decennium.

Som ett resultat av kulturrevolutionen tvingades vissa korrupta element att dra sig tillbaka något och vissa byråkratiska privilegier försvann, med minskade löneskillnader etc. Sedan dess har dock de verkliga massrörelserna som uppstod under kulturrevolutionen undertryckts och de så kallade ultravänsteristerna och anarkisterna har utsatts för en häxjakt. Inrikes- och utrikespolitiken har ”normaliserats” och det har varit två eller tre år av ”fred”. Korruptionen, som tillfälligt hade fåttts under kontroll men inte botats radikalt, har återvänt med full kraft, även om dess omfattning är svår att bedöma. KKP tillhandahåller inte tillförlitliga uppgifter om sådant. Men det är uppenbart att ett stort antal gamla byråkrater har återinsatts i parti- och statsorgan, tillsammans med ”upplysta” borgare; att ”gå in genom bakdörren” nu är det bästa sättet att komma in på universitetet; att löneskillnaderna har ökat inom industrin; och att gamla vanor och seder (särskilt när det gäller äktenskap) återuppstår i byarna.

Om så bara för att bevara sin egen makt har Mao och hans klick varit tvungna att starta en ny rörelse för att motverka dessa tendenser. Detta behov passar väl in med Maos iver att sätta en ”konfuciansk hatt” på Lin Biaos huvud. Taggen ”kritisera Konfucius” lades därför till rörelsen ”Motverka de fyra gamla”¹¹ som utvecklades ur kampanjen ”kritisera Lin”.

⁹ Om Anti-Konfuciuskampanjen, se även Maurice Meisner: [Maos Kina och efteråt](#), kapitlet ”Efterspelet till kulturrevolutionen och slutet för den maoistiska eran, 1969-76”. Ö anm.

¹⁰ *Sanfan*: Kampanj mot korruption, slöseri och byråkrati. *Wufan*: Kampanj mot mutor, skatteflykt, stöld av statlig egendom, slarvigt arbete och fusk med material samt stöld av statlig ekonomisk information. *Siqing*: ”Fyra renheter”, en kampanj där massorna och lågrankade kadrer ombads redogöra för sina politiska och ideologiska ståndpunkter, familjebakgrund och ekonomiska situation.

¹¹ Gamla tankar, gammal kultur, gamla seder och gamla vanor.

Rörelsen ”kritisera Konfucius” är således inte helt falsk, utan är verklig i den meningen att Mao inte har något annat val än att erkänna motsättningen mellan konfucianskt tänkande och det moderna Kinas och den kommunistiska revolutionens behov. Mao är en revolutionär, och hans motstånd mot konfucianismen är uppriktigt. Det försvagas dock av två saker. (a) Maos ”första kärlek” som tänkare var konfucianismen, som smög sig in i hans undermedvetna och rotade sig där. Den förnekades och förkastades medvetet, men behöll sitt grepp om hans tänkande och fortsätter att spela en stor roll i det. (b) Maos förståelse av marxismen är ytlig och förorenad av stalinistisk revisionism. Han förkastar marxismens revolutionära anda och arbetardemokratien och ersätter dem med ett totalitärt och byråkratiskt innehåll, som i vissa avseenden är kontrarevolutionärt. Maos antikonfucianism kan därför aldrig vara genuin. Mao själv har ständigt föreslagit och genomdrivit en despotisk och byråkratisk hierarki, och i sina ord och handlingar ger han uttryck för en av de mest reaktionära aspekterna av den konfucianska teorin.

Genom att hylla den legalistiska skolan¹² och Qin Shi Huangdi samtidigt som han ”kritiserar Konfucius” bekräftar Mao att han i själva verket är en anhängare av konfucianismen. Frågan om konfucianismens och legalismens roller i kinesisk historia är komplex, men även om vi accepterar den maoistiska uppfattningen att den förra var reaktionär och den senare progressiv,¹³ har deras olika ursprung inte haft någon betydelse sedan Han Wudis regeringstid (140–86 f.Kr.), då formeln ”konfucianism på utsidan, legalism på insidan” uppstod.¹⁴ På ytan visade de kinesiska härskarna upp sin konfucianska ”mänsklighet i regeringsförvaltningen”, men i verkligheten använde de Qin Shi Huangdis despotiska metoder. Ur folkets synvinkel var den enda skillnaden att den ene påstod sig vara välvillig och den andre inte, även om de i verkligheten var lika despotiska båda två. Det är sant att legalismen var öppen om sin natur medan konfucianismen var hycklande, men det är ändå omöjligt att kalla den ena progressiv och den andra reaktionär. Ju mer Mao ”kritiserar Konfucius” på detta sätt, desto mer trovärdig blir Lin Biaos anklagelse om ”konfucianism”.

Om Mao hoppas kunna förstöra de ”fyra gamla” och förhindra korrupktion och byråkratisk degeneration genom denna sortens kampanjer, kommer han att bli besviken. I dagens Kina är nästan alla, på alla nivåer i samhället, trötta på den ständiga strömmen av kampanjer i Maos permanenta revolution. Det är inte bara ”dåliga element” eller högeranhängare som darrar när de hör orden ”kampanj” och ”kamp”. Även arbetare och bönder, som är missnöjda med byråkratiskt styre i alla dess former, lever i rädsla för dem. Efter mer än tjugo års erfarenhet vet nu alla att kampanjer aldrig kan tas för vad de är och aldrig lever upp till sina löften. De kanske dödar några husflugor eller till och med störtar en eller två små tigrar, men i slutändan drabbas de som slår ihjäl dem av samma öde som flugorna, eller till och med ett ännu värre öde. När det gäller att slå de små tigrarna visar det sig alltid vara i de största tigrarnas intresse. Kampanjerna gynnar ibland arbetarna och bönderna på vissa sätt, men när allt är över verkar ingenting ha förändrats – människor fortsätter att lida samma umbäranden. Kulturrevolutionen var särskilt nedslående. Den väckte folks förhoppningar, bara för att på nytt krossa dem. Den

¹² Legalism var en antikonfuciansk tankeskola som krävde strikt statlig kontroll inom alla områden, ett enhetligt system för belöningar och straff samt absolut makt för den högsta ledaren.

¹³ Idén om att ”stödja legalismen, motsätta sig konfucianismen” bygger på två premisser: (1) Att övergången från vår- och höstperioden (770–476 f.Kr.) till stridande staternas period (475–221 f.Kr.) representerar övergången i kinesisk historia från slavägande till feodalism. (2) Att konfucianerna representerade de gamla slavägarna, medan legalisterna representerade de nyuppkomna feodala markägarna. Men båda dessa antaganden är åtminstone diskutabla. För det första kan man inte tvinga in kinesisk historia i samma utvecklingsstadier som den västeuropeiska historien. Marx erkände att asiatiska stater hade sin egen historia. För det andra, eftersom det autokratiska, centraliserade systemet under Qin-dynastin knappast var en modell för en feodal stat (anmärkning av Wang).

¹⁴ Den faktiska strängheten i legalismen kombinerades med konfucianismens uppenbara mildhet.

slutade med att förfölja de sanna revolutionärerna. Från och med nu har människor all anledning att misstänka Maos rörelser och kampanjer som potentiella fällor.

Att ”motsätta sig de fyra gamla” är utan tvekan nödvändigt. Alla korrupta tankesätt och vanor som gömmer sig bakom en konfuciansk fasad bör elimineras. Men för att göra detta på ett effektivt sätt bör Mao åtminstone följa sina egna principer och vara ”öppen och ärlig” istället för att ”smida ränker och intriger bakom stängda dörrar”. Han borde verkligen sluta behandla arbetarna och bönderna som enkla verktyg som kan användas av en ”allvetande och allsmäktig högsta ledare”, som brickor i hans maktkamp.

Om Mao och KKP verkligen vill bota Kina från dess traditionella sjukdomar, bör det första steget vara att överföra den politiska makten nedåt till arbetarna och bönderna. De borde inrätta ett brett system av socialistisk demokrati, under folkets kontroll och övervakning i städerna och byarna, ett system av arbetare-, bonde- och soldatsovjeter som i Sovjetunionen under Lenins tid. De borde låta folket utöva ledarskap från botten och upp. Detta skulle vara det bästa sättet att sopa bort gammalt tänkande och gamla institutioner inom alla områden, genom folkets medvetna och kollektiva ansträngningar.

Lästips

Gregor Benton och Pierre Rousset: Om [Wang Fanxi](#)

[Resolution om ”kulturrevolutionen”](#). Fjärde Internationalen 1969.

Börjesson & Fernbach: [Den maoistiska vänsterns sista strid](#)

Martin Fahlgren: [En titt bakom kulisserna i Kina – Exemplet Jiang Qing](#)

Torbjörn Lodén: [Lin Biao-affären och det kinesiska kommunistpartiets 10:e kongress](#)

Maurice Meisner: [Mao Zedong – Ett politiskt och intellektuellt porträtt](#) och [Maos Kina och efteråt](#).

Stuart Schram: [Mao och kulturrevolutionen](#)

Philip Short: [Mao och kulturrevolutionen](#)